

Yangın, Deprem, Sel Gibi Afet ve Acil Durumlarda Otizmlilerle İletişim Kurma

Arama Kurtarma Ekibine Yönelik Bilgi Notu

1. Otizm nedir?

Otizm ya da otizm spektrum bozukluğu (OSB), bireylerin dünya ile kurdukları etkileşimi ve iletişimi etkileyen ve yaşam boyu süren nöro-gelişimsel bir yetersizliktir.

Otizmliler düşünme ve dil gibi bilişsel becerilerinde ve arkadaşlık ilişkisi başlatma ve sürdürme gibi sosyal becerilerinde akranlarına göre belirgin farklılıklar görülebilirken; yürüme, koşma gibi motor becerilerinde farklılıklar ya da gerilikler görülmemektedir. Dolayısıyla, otizme özgü fiziksel belirtiler olmadığı için otizmin hemen doğumla birlikte anlaşılması mümkün değildir. Otizm, otizmlinin annesi-babası ya da bakıcı gibi kişilerle etkileşime ve iletişime geçmeye başladığı yaşamın ilk yıllarında fark edilebilir.

Otizmlilerin sınırlı alanlarda yoğun ve sıra dışı ilgileri olabilir. Örneğin, birey tarihteki gemi kazaları hakkında sıra dışı olabilecek nitelikte derin bilgilere sahip olabilir ve sürekli bu konularda konuşmak isteyebilir. Kazaların oluş yılı, yerleri ve kaç kişinin hayatını kaybettiği gibi çeşitli konularda uzun süre konuşmak isteyebilir. Otizmliler aynılık üzerinde ısrarcı olabilmektedir. Bu özellikleri onların anlamsız bazı düzen ve rutinlere aşırı bağlılık geliştirmesine yol açabilir. Örneğin birey sınıfta, yemekhanede ya da okul servisinde hep aynı yerde oturmayı isteyebilir.

Her otizmlinin farklı güçlü ve zayıf yönleri vardır. Bazı otizmliler günlük yaşam için yoğun desteğe ihtiyaç duyarken diğerleri yaşamlarını bağımsız biçimde sürdürebilirler. Amerikan Hastalıkları Kontrol ve Önleme Merkezi'nin 2021 yılında yayımladığı rapora göre her 44 kişiden birinin otizm spektrum bozukluğu tanısı aldığı tahmin edilmektedir. Bu bilgi afet ve acil durumlarda müdahale ekiplerinin otizmlininle karşılaşma ve bir otizmlininle destek sağlama ihtimalinin ne kadar yüksek olduğunu göstermektedir.

2. Bireyin otizmlinin olduğu nasıl anlaşılır?

Otizmlilerin dış görünüşlerinde belirgin bir özellikleri olmadığı için ilk bakışta otizmlinin olup olmadığı anlaşılabilir değildir. Yani otizmlilerin ayırt edici bir fiziksel görünümü yoktur. Bir önceki bölümde bahsedildiği gibi çoğunlukla sınırlı sosyal etkileşim ve iletişim becerileri, sınırlı ilgi ve etkinliklere sahip olmaları, takıntılı ve tekrarlı ilgi ve davranışları ve kendini uyarıcı davranışları belirgin

biçimde görüldüğünde bireyin otizimli düşünülebilir. Dolayısıyla, bir bireyin otizimli olup olmadığını anlayabilmek üzere fiziksel görünümüne değil davranış özelliklerine bakmak gerekir. Eğer birey;

- Göz teması kurmaktan kaçınıyorsa,
- Sözel ifadeleri kullanmıyorsa ya da iletişim sırasında sınırlı kelime ve mimik kullanıyorsa,
- Monoton ses tonu ile çekim eklerini kullanmadan ya da uygun olmayan şekilde konuşuyorsa,
- Söylediklerinizi tekrar ediyorsa (örn., “Nasılsın?” dediğinizde “nasılsın?” diyorsa),
- El çırpma, parmak sallama ya da nesnelere döndürme, sallama gibi tekrarlayıcı fiziksel hareketleri ya da tekrarlayıcı konuşmaları varsa,
- İleriye ve geriye doğru sallanıyorsa,
- Parmak ucunda yürüme gibi hareketleri varsa,
- Kendine zarar verici davranışlar sergiliyorsa,
- İsmine ve sözel yönergelere tepki vermiyorsa (örn., “*Hey sen, binadan çıkıyoruz*” ya da “*Acil durum, koş*” dediğinizde sizi dinlemiyor gibi görünüyor ya da yönergelerinizi yerine getirmiyorsa),
- Beden dili, jest ve mimikleri anlamıyorsa (örn., siz ciddi ya da telaşlı bir yüz ifadesi ile onunla konuşurken o gülerken tepkide bulunuyorsa),
- Sizin ya da çevredeki varlığına karşı kayıtsız ya da elinizdeki cihazı, kostümünüzün bir detayı ile aşırı biçimde ilgileniyorsa (gözlemlemek, koklamak, dokunmak gibi),
- Yaralandığı ya da sağlık sorunu yaşadığına dair belirtiler göstermesine rağmen yardım talep etmiyorsa otizimden şüphe duyabilirsiniz.

3. Otizimli bireyler kaybolma, depresyon, sel ya da yangın gibi acil durumlarda ve afet anlarında nasıl tepki verirler?

Otizimli ve diğer özel gereksinimli bireylerin sosyal iletişim ve etkileşim becerilerindeki yetersizlikler ve takıntılı, tekrarlı ilgi ve davranışları onların tehlikeli durumlara açık hale gelmelerine neden olmaktadır. Özel gereksinimli bireyler tipik gelişim gösteren akranlarına oranla iki-üç kat daha fazla tehlikeli durumlara maruz kalmakta ve yaralanmaktadırlar (WHO, 2014; Yıldırım-Sarı vd., 2016).

Otizimli bireyler bilişsel ve davranışsal özelliklerinden dolayı çevredeki tehlikeli durumları fark edemeyebilir ve kendilerini koruyabilecek uygun tepkiyi veremeyebilirler. Örneğin; yangın çıktığında bu durumun “tehlikeli” olduğunu, tehlikeli durumdan kaçması ya da bu duruma karşı önlem alması gerektiğini ve hemen bir yetişkine haber vermesi gerektiğini bilemeyebilir. Otizimli ve özel gereksinimli diğer bireylerin tipik gelişim gösteren akranlarına oranla daha fazla tehlikeli duruma karşılaşmalarının diğer nedenleri çevreden daha fazla hizmet ve destek almaları sonucu daha çok sayıda kişiyle karşılaşmaları, bir tehlike ile karşılaştıklarında bunu rapor etme konusunda isteksiz olmaları ya da nasıl rapor edileceğini bilmiyor olmalarıdır (Robinson ve Graham, 2019).

Evde, okulda, sokakta, iş yerinde ya da çevrimiçi ortamlarda karşılaştıkları tehlikeler karşısında nasıl tepki vereceğini bilemeyen otizmliler bireyler yangın, deprem, sel gibi afet ve acil durumlarda da uygun tepki veremeyebilirler, afet ve acil durum sırasında oluşan kaotik etkilenerek beklenmedik tepkiler de verebilirler. Otizmliler bireyler tehlikeli durumlar karşısında aşağıdaki davranışları sergileyebilirler:

- Tehlikeyi fark edemeyebilirler,
- Fark etseler bile kaçmaları gerektiğini bilemeyebilirler,
- Tehlikeyi fark edip kaçsalar bile bir yetişkine haber vermeleri gerektiğini bilemeyebilirler,
- Tehlikeyi fark etseler bile kendilerini kontrol edemeyebilir ve öfke nöbeti geçirebilirler,
- Oldukları yerde donup kalabilirler,
- Durumdan ötürü kaygılanarak ileri geri sallanma, kollarını çırpma gibi tekrarlı hareketler sergileyebilirler,
- Kurtarma ekibini tanımayabilir ve onları görünce kaçabilirler,
- Anlayamadıkları acil durumlar ve afetler sonrasında yatağın altı ya da koltuğun arkası gibi yerlere saklanabilirler,
- Kaçmak ya da işbirliği yapmak yerine afet veya acil durum olmadan önce odaklandıkları işi/etkinliği bitirmek isteyebilirler.
- Takıntılı oldukları nesneyi almaya gidebilirler.

4. Otizmliler bireylerle iletişim kurarken nelere dikkat etmelisiniz?

Afet ve acil durumlarda otizmliler bireylerle destek olmanız gerektiğinde aşağıdaki önerileri dikkate alarak ve uygulayarak otizmliler bireylerle iletişim kurabilirsiniz.

- ***İlk karşılaşmanızda kendinizi tanıtın ve ona nasıl yardım edeceğinizi anlatın!***

Acil bir durum ya da afetler sonlarında otizmliler birey ile ilk karşılaşmanızda adınızı söyleyerek bireye nasıl yardım edeceğinizi söyleyin. Örneğin “Merhaba, ben XX. Şimdi anneni/babanı arayacağım ve seni onlarla buluşturacağım. Hazır mısın?” ya da “Merhaba, ben XX. Şimdi seni buradan çıkaracağım, hazır mısın?” gibi.

Önemli: Otizmliler bireyler özellikle yabancı oldukları durumlarda veya biriyle tanıştığında sıklıkla yüksek seviyede gerginlik yaşarlar. Bu nedenle ilk tanışmada otizmliler bireye zaman vermeye ve o hazır olduğunda etkileşime girmeye dikkat edin.

- ***Sakin ve yavaş hareket edin!***

Otizmliler bireyleri ani ve hızlı hareketler endişelendirebilir. Bu durum stres altına girmelerine neden olabilir. Bu nedenle ani ve hızlı hareketlerden kaçınınız, sakın ve yavaş hareket etmeye özen gösterin.

- ***Aranızdaki uygun mesafeyi koruyun!***

Otizmliler bireyler kimi zaman aniden ve hızlı hareket edebilir, fiziksel mesafeyi ayarlamakta güçlük yaşadığından sizin kişisel alanınıza girebilir. Bu durumda bireyi kolundan ya da elinden tutarak durması gereken noktaya yönlendirin ya da durması gereken noktayı ona işaret ederek gösterin. Bireyin fiziksel

olarak yönlendirme kabul etmediği durumlarda ona dokunmayın. Birkaç adım geriye giderek ondan uzaklaşın ve sadece parmağınızla işaret ederek durması gereken noktaya yönlendirin.

- ***Ortama ya da duruma alışması için ona zaman verin!***

Otizimli bireyler buldukları yeni ortamın güvenilir olduğundan emin olmak için etraftaki nesnelere ve kişilere dokunmak ya da buldukları ortamı tanımak için etrafta dolaşmak isteyebilirler. Kimi zaman sizin giymiş olduğunuz güvenlik kostümü ya da kullandığınız telsiz, hortum gibi araçlar onların dikkatini çekebilir. Bu gibi durumlarda izin almaksızın size ya da araçlara dokunmaya çalışabilirler. Bireye sizi, kullandığınız araçları ve çevreyi tanıması için zaman ve fırsat verin. Bu onun kendini güvende hissetmesini ve sizinle olumlu bir şekilde iletişime geçmesini sağlayacaktır.

- ***Sakinleşmesi için ona yardımcı olun!***

Etkileşim ve iletişim sırasında otizimli bireyin huzursuzlandığını (örn., kulaklarını kapatarak sallanma, hızlı adımlarla ileri geri yürüme, ileri geri olduğu yerde sallanma, anlamsız sesler çıkarma gibi tepkiler) fark ettiğinizde ya da bu bireyler tepkilerini uygun olmayan şekillerde göstermeye başladıklarında siz onlara sakinleşmeleri için yardımcı olabilirsiniz. Bu amaçla yavaş yavaş nefes alma, nefes alarak 1'den 10'a kadar sayma ya da "Sakin ol. Sakinleş" gibi ifadeler kullanarak kendi kendine telkinde bulunma gibi rahatlatıcı teknikleri uygulayarak onlara nasıl rahatlayabilecekleri konusunda model olabilirsiniz.

- ***Adı ile hitap edin!***

Otizimli bireylerle iletişime girerken her cümlenin başında onların gözlerine bakarak, onlara adları ile hitap edin. Bireyin adını öğrenmek için basit biçimde "Adın ne?" demeniz yeterli olacaktır. Yanıt vermediğinde sözel biçimde iletişim kuramayacağını ve üzerinde adının yazılı olabileceği bir künye olabileceğini unutmayın. Bireye adı ile hitap etmeniz ve göz teması kurmanız hem onun sizi anlamasına yardımcı olabilir hem de sizi anlayıp anlamadığını kontrol edebilirsiniz. Sizinle göz teması kurmadığı ya da adı ile hitap ettiğiniz halde duyarsız kaldığı durumlarda çenesine hafifçe dokunarak kafasını size doğru yönlendirebilir, onun işaret parmağından tutarak parmağını kendi göz seviyenize getirebilir veya siz onun görüş alanına girebilirsiniz. Bu teknikler onun sizinle iletişime geçmesine yardımcı olacaktır.

Önemli: İletişim sırasında göz teması sürdürmeye özen gösterirken gözlerinizi onun üzerine odaklamaktan ve ona uzun süre bakmaktan kaçınınız.

- ***Uygun ses tonunu kullanın!***

Otizimli bireylerle iletişim kurarken sakin ve yumuşak bir ses tonuyla konuşun. Otizimli bireyler aşırı yüksek sestem hoşlanmamakta ve yüksek sese karşı uygun olmayan tepkiler verebilmektedirler. Yüksek sesle konuşmak sizin onlarla kuracağınız iletişimi kolaylaştırmayacağını, tersine onlarda kaygı, korku gibi olumsuz duygulara ve sorun davranışlara neden olabileceğini unutmayın!

- ***İletişim kurarken kısa ve net ifadeler kullanın!***

Otizimli bireylerle iletişim kurarken kısa ve net ifadeler kullanın. Örneğin "Şimdi elimi tut", "Burada bekle" ve "Suyu iç" gibi cümleler kurmanız onların söylediklerinizi yapmalarını sağlayacaktır. Söylediklerinizi yapmadıkları durumlarda jest, mimik ve vücut hareketleri de kullanabilirsiniz. Örneğin "Suyu iç" derken aynı zamanda suyu işaret edebilir ve elinizle su içer gibi yapabilirsiniz.

- ***Argo ve mecaz anlam taşıyan ifadeler kullanmaktan kaçının!***

Otizimli bireyler mecazları, argo sözcükleri ya da soyut ifadeleri anlamakta zorlanabilmektedirler. Bu nedenle iletişim sırasında açık, net, anlaşılır ve somut ifadeler kullanın. Örneğin, birey acil durum toplanma bölgesinde telaşla bir ileri bir geri hızlı adımlarla yürürken “Karadeniz’de gemilerin mi battı? Hayırdır?” demek yerine “sakin ol”, “derin nefes al” gibi ifadeler kullanmak bireyin sizi anlamasını sağlayacaktır.

- ***Yalnızca bir şeye odaklanın!***

Soru sormanız ya da yönerge sunmanız gerektiğinde yalnızca bir şeye odaklanın ve art arda yönergeler sunmaktan kaçınin. Örneğin “Annenin ve babanın adını söyleyerek şuradaki afet toplanma bölgesine git ve otur” demek yerine önce “Annenin adı ne?” diyebilir, ardından “Babanın adı ne” diyebilir ve “Afet toplanma bölgesine git” diyerek afet toplanma bölgesini gösterebilirsiniz.

- ***Mümkünse görsel desteklerden yararlanın!***

Eğer mümkünse fotoğraf, resim gibi görsel destekler kullanın. Otizimli birey sözel iletişim kurmada iyi olsa da görseller onun sizi anlamasını kolaylaştıracaktır. Otizimli bireyler görsel bilgiyi işlemede çok iyidirler ve iletişim kurarken görselleri kullanmayı tercih ederler. Örneğin, haritalar, listeler, fotoğraflar ya da akış şemaları gibi..

Önemli: Otizimli bireyler için acil durumlarda isteklerini ve duygularını ifade edebilecek küçük görselleri üzerinizde taşımanız size yardımcı olacaktır.

- ***Model olun!***

Otizimli bireyin yapmasını istediğiniz davranışları yapabilmesi için ne yapması gerektiğini göstererek ona model olun. Bunun için bireyin yapmasını istediğiniz tüm davranışları önce siz gerçekleştirmeli ve ona model olmaya çalışmalısınız. Örneğin “Sakin ol, derin derin nefes al” diyebilir ve “Bak ben yapıyorum benim gibi yap” diyerek derin nefes almasına model olabilirsiniz.

- ***Size yanıt/tepki vermesi için ona zaman verin!***

Otizimli bireyler sunduğunuz yönergelere ya da sorduğunuz sorulara anında yanıt veremeyebilir ya da tepkide bulunamayabilirler. Onlara yönergeleri yerine getirmeleri ya da sorulara yanıt vermeleri için en az 10 saniye en fazla 15 saniye süre tanıyın.

- ***Gerektiğinde yönerge ya da soruyu tekrar edin!***

10-15 saniye beklemenize rağmen otizimli birey yönergelerinize ya da sorularınıza tepkide bulunmazsa açık ve net ifadelerle yönerge ya da sorunuzu tekrarlayın. Yönerge ya da sorunuzu tekrar ettikten sonra bireyin tepki vermesi için beklemeye dikkat edin. Aynı yönerge ya da soruyu art arda defalarca tekrarlamaktan kaçınin. Ayrıca yönerge ya da sorularınızı jest, mimik ve işaretlerle desteklemeye özen gösterin. Yönergelerinizi sunarken olumlu ifadeler kullanın. Örneğin güvenlik şeridini geçmeye çalışan bir bireye “Buraya girmek yasak” demek yerine “Bu çizginin/şeridin arkasında durmalısın” diyebilirsiniz.

Önemli: İletişim sırasında tepki vermesi için ısrarcı olmaktan ve bireye kızmaktan kaçının. Durumun sizi görmezden gelmekle, size dikkatini yöneltmemekle ya da sizinle dalga geçmekle ilgili olmadığını, otizmlili bireylerin iletişim becerilerinin sınırlı olduğunu hatırlayın.

- **Ortamda ses, koku ve ışık gibi duyuşsal uyarıların olmamasına dikkat edin!**

Otizmlili bireyler ses, gürültü, koku ya da ışık gibi duyuşsal uyarılara karşı hassas olabilir ve uygun olmayan bir tepki verebilirler. Bu nedenle eğer mümkünse otizmlili bireylerin bulunduğu alanlarda aşırı ses, ışık ve koku olmamasına dikkat edin. Örneğin güvenli alanlarda yapılan anonsların sadece zorunlu olduğunda yapılması ya da otizmlili bireylerin beklmeleri için daha sakin bir alan oluşturulması gibi.

- **Uygun yaptığı davranışları vurgulayın!**

Otizmlili bireylerle iletişim kurduğunuz süreler boyunca yönergelere uyduklarında, sorularınıza yanıt verdiklerinde ya da uygun davranışlarda bulduklarında “Aferin sana”, “Harikasın”, “Bekledięin için teşekkür ederim” gibi ifadeler kullanınız. Böylece ona yaptığının uygun bir davranış olduğunu göstermiş olursunuz.

- **Takıntılı olduğu bir nesneyi bırakması için ısrar etmekten kaçının!**

Otizmlili bireylerin bazıları takıntılı oldukları çeşitli nesnelere her durumda yanlarında taşımak isteyebilirler. Bu nesne her birey için farklı olabilir. Örneğin bazı bireyler için bayrak, bazıları için oyuncak bir hayvan figürü olabilir. Bu nesne onu sakinleştiriyor ya da kendini güvende hissetmesini sağlıyor olabilir. Acil durumlarda da olsa bireyden o nesneyi bırakmasını istemeniz onun öfke patlaması yaşamasına neden olabilir. Böyle durumlarda eğer bu nesne sizin, otizmlili bireyin ve çevredekilerin güvenliği açısından tehlikeli değil ise bireyden bu nesneyi bırakmasını istemeyin.

Önemli: Bireyin yanında taşıdığı nesne tehlike oluşturabilecek bir özellikteyse bireyin yakınları ile iş birliği yapın. Bireye sakin bir şekilde o nesneyi neden bırakması gerektiğini anlatınız. Sakinleşmesi ve ikna olması için ona yeterince zaman tanıyınız. Mecbur kalmadıkça nesneyi bireyin elinden çekerek zorla almaya çalışmayınız.

- **Güvenli alanda bireyi meşgul tutmaya çalışın!**

Otizmlili bireyler afet ya da acil durumlar gibi beklenmedik zamanlarda öngörülemez biçimde davranabilirler. Bu durumu önlemek için kişiyi sakin bir ortama yönlendirdikten sonra yalnız kalmamasını ve şarkı ya da tekerleme söyleme, sohbet etme ya da puzzle yapma gibi etkinliklerle meşgul olmasını sağlayın.

5. Otizmlili birey bir problem davranış çıkardığında/öfkeliendiğinde neler yapmalısınız?

Otizmlili bireyler gürültü, kalabalık, koku, ışık gibi duyuşsal uyarılardan etkilendiklerinde, çevredeki kaosu oluşturduğu belirsizlik nedeniyle veya istediklerini/istemediklerini net biçimde ifade edemediklerinde problem davranışlarla birlikte öfke nöbetleri yaşayabilmektedirler. Öfke nöbetinin belirtileri bağırarak, çığlık atarak, ağlamak, kendisine ve çevresindekilere vurmaya ve zarar vermek olabilir. Bazen de otizmlili bireyler beklenmedik/acil durumlar karşısında donup kalabilir. Donup kalma “tepkisiz kalma” olarak da tabir edilen, kişinin hareket edemediği ve konuşamadığı bir haldir.

Önemli: Hem öfke nöbetleri hem de donup kalma durumunun bir problem davranış olmadığını, birey tamamen çaresiz hissettiğinde ve koşullar bunu ifade etmesine olanak vermediğinde ortaya çıktığını unutmayınız.

- ***Bireyi gözlemleyin ve gerekirse dikkatini dağıtmaya çalışın!***

Öncelikle bireyi çok iyi gözlemleyin. Bireyin öfke nöbeti yaşamaya ilişkin belirtileri varsa ancak henüz öfke nöbeti ortaya çıkmadıysa bireyin dikkatini dağıtarak, potansiyel nedenleri ortadan kaldırarak, sakin ve yavaş hareket ederek bu durumun ortaya çıkmasını önlemeye çalışın. Örneğin gürültüden rahatsız olduğunu gözlemlediğiniz bir bireyin kulaklık takmasını sağlayabilirsiniz.

Önemli: Öfke nöbetinin ortaya çıkması durumunda ise bireye ortamdan uzaklaşması ve sakinleşmesi için zaman tanıyın, onun kendini güvende hissedebileceği sessiz bir ortam yaratın.

- ***Bilgi ve yardım talep edin!***

Otizimli bireyin anne-babasından ya da birlikte olduğu yakınlarından onunla nasıl iletişim kurabileceğinize, bireyi nasıl sakinleştirebileceğinize ilişkin bilgi ve yardım talep edin.

Önemli: Otizimli bireyler acil durumlar sırasında hareket etmeye direnç gösterebilirler, böyle durumlarda onların size güvenmesini sağlamaya çalışın. Eğer mümkünse önceden acil durum/kaçış planını adım adım anlatın. Bir aile üyesini ya da bakım veren kişiyi, otizimli bireyi evden çıkartıp güvenli bir bölgeye götürmekle görevlendirin.

- ***Sakinleşmesi için zaman verin!***

Otizimli bireyin kendi ya da diğerlerinin güvenliğini tehdit eden bir durumu olmadığından eminseniz ve bireyin güvenliğini sağladıysanız kendi kendine sakinleşmesi için ona zaman verin.

- ***Siz de sakin kalmaya çalışın!***

Birey öfke nöbeti geçirdiği sırada öncelikle sakin kalmaya gayret edin. Bu sırada kontrolünüzü kaybetmenizin ve aşırı tepkiler vermenizin durumu daha da zorlaştıracağını unutmayın.

- ***Bireyi sessiz bir ortama yönlendirin!***

Eğer birey problem davranış sergiliyor ya da öfke nöbeti geçiriyorsa ve bu davranışların şiddeti giderek artıyorsa bireyi sessiz bir ortama yönlendirin. Uygun güvenlik mesafesini koruyarak bireyin sakinleşmesini/problem davranışının azalmasını bekleyin.

Önemli: Otizimli bireyler problem davranışlar sergilerken ya da öfke patlaması yaşarken bazen düşünmeden hareket edebilir, kendilerine ya da çevreye zarar verici davranışlarda bulunabilirler. Bu tür durumlara da hazırlıklı olun.

6. Otizimli bireylere ilişkin dikkat etmeniz gereken diğer noktalar nelerdir?

- Otizimli bireyler sizler için karmaşık ve sıra dışı bazı özelliklere sahip olabilir. Benzer biçimde sizlerin de otizimli bireyler için sıra dışı ya da karmaşık davranışlara ya da iletişim diline sahip olduğunu unutmayın.

- Otizmliler acil bir durumda sesten ve beklenmeyen durumlardan kendilerini korumak için saklanabilirler. Dolayısıyla binaya girdiğinizde mobilyaların arkalarını, dolapları ve yatak altlarını mutlaka kontrol edin.
- Otizmliler için resim, fotoğraf, jest ya da işaret gibi görsel öğeler daha faydalı olabilmektedir. İletişim sırasında bu tür görsel öğelerden yararlanmayı unutmayın.
- Otizmlilerle iletişim kurarken olumlu ifadeler kullanın. Bireye ne yapmaması gerektiğini değil, ne yapması gerektiğini söyleyin.
- Yeni ve beklenmedik durumların, kişilerin ve ortamların otizmliler için huzursuz edebileceğini unutmayın.
- Otizmlilerle iletişim kurarken ve onlara destek olurken sabırlı olun. Sorularınıza yanıt vermemesi, geç yanıt vermesi, yönergelerinizi yerine getirmemesi ya da yönergelerinize uygun olmayan tepkiler vermesi yaşadığı durumla nasıl baş edeceğini bilememesinden kaynaklandığını unutmayın.
- Otizmliler için yönergelerinizi anlamaları, yerine getirebilmeleri ve sorularınızı yanıtlayabilmeleri için onlara biraz süre verin. İletişim sırasında aşırı ısrarcı, baskıcı olmaktan ve bireye fiziksel müdahalede bulunmaktan kaçının.
- Otizmliler bazılarının kendilerine dokunulmasından ve fiziksel temas kurmaktan rahatsızlık duyduğunu unutmayın.
- Otizmliler sosyal mesafe ve kişisel alan algısına sahip olmayabilirler. Bu nedenle sizinle çok yakın bir mesafeden iletişim kurabileceklerini unutmayın.
- Otizmliler zaman zaman ani hareket etme, aniden koşma ya da hızla kaçma gibi davranışlar sergileyebilirler. Bu durumu kaçma girişimi olarak yorumlamayın ve bu tür ani hareketlere karşı hazırlıklı olun.
- Otizmliler otizmden etkilenme derecesine göre farklı özelliklere sahip olabilirler. Bu nedenle tanıdığınız ya da karşılaştığınız otizmliler birbirlerinden farklı iletişim ve davranış özelliklerine sahip olabileceğini unutmayın.
- Otizmliler yaralandıklarında ya da vücutlarında bir acı/ ağrı olduğunda bunu diğer bireyler kadar şiddetli hissetmeyebilir, hissetseler bile karşılarındaki kişiyle paylaşmayabilirler. Bu nedenle bireyi dikkatle gözlemleyin.
- Bireyi hastaneye ya da acil servise götürmeniz gerektiğinde sağlık görevlilerine bireyin otizmliler olduğu hakkında bilgi vermeyi unutmayın.

Kaynaklar:

- American Psychiatric Association. *Diagnostic and statistical manual of mental disorders: 5th Edn.* Washington, DC (2013).

- Debbaudt, D. (2012). Autism and lawen forcement: 25 Field response tips. Debbaudt Legacy Productions,
<https://www.autismriskmanagement.com/wpcontent/uploads/2016/07/LawEnforcement.pdf>
adresinden 04.10.2022 tarihinde edinildi.
- Kırcaali-İftar, G. (2018). Otizm spektrum bozukluğuna genel bakış. E. Tekin-İftar (Editör). Otizm spektrum bozukluğu olan çocuklar ve eğitimleri (s: 17-43). Ankara: Vize Akademik
- Robinson, S., & Graham, A. (2019). Promoting the safety of children and young people with intellectual disability: Perspectives and actions of families and professionals. *Children and Youth Services Review*, 104,1-9.
- World Health Organization. (2014). Injuries and violence the facts. Switzerland: WHO Press.
- Yıldırım Sarı, H., Girli, A., Öztürk Özgönel, S., and Rowley, H. (2016). Determination of injury risks and safety measures taken by mothers of children with an intellectual disability and autism spectrum disorder. *International journal of nursing knowledge*, 27(2), 95-103.
- [Yangın Görevlileri İçin Rehber](#)
- www.tohumotizmportali.org
- [Acil Durumlarda OSB Olan Bireyler - Arama Kurtarma Personeli İçin Rehber](#)